

УДК 658.589:338.432

ПРО СУЧАСНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНОЇ СФЕРИ

*Л.П.Марчук, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

Розглянуто економічний зміст ринкової трансформації науково-дослідної сфери. Визначено основні напрями її сучасної організаційно-структурної перебудови на ринкових засадах. Висвітлено особливості діяльності економічних суб'єктів, залучених до інноваційного процесу в аграрній сфері.

Рассмотрено экономическое содержание рыночной трансформации научно-исследовательской сферы. Определены основные направления её современной организационно-структурной перестройки на рыночной основе. Освещены особенности деятельности экономических субъектов, вовлечённых в

инновационный процесс в аграрной сфере.

Структурні зрушення в економіці України потребують нині прискореного запровадження інноваційної моделі розвитку, яка покликана створити необхідні умови для формування інноваційного типу відтворення. Використання потенційних можливостей інноваційного розвитку в аграрній сфері дозволить прискорити темпи економічного зростання у сільському господарстві, буде сприяти досягненню конкурентоспроможності продукції АПК як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, гарантуватиме надійність і стабільність продовольчого забезпечення населення країни, прискорить наближення України до стандартів економічного розвитку провідних країн світу.

Поширення інноваційних процесів у вітчизняній економіці і, зокрема, в агропромисловому виробництві потребує від вчених-економістів чіткого теоретичного обґрунтування змісту інноваційної моделі, оцінки реальних можливостей її впливу на економічний стан суспільства. У зв'язку з цим особливої уваги вимагає розгляд проблем функціонування науково-дослідної сфери на ринкових засадах, визначення ринкових умов її життєздатності та прогресивного розвитку.

Проблеми становлення і функціонування інноваційної сфери нині широко висвітлюються в економічній літературі. В першу чергу слід відзначити праці М.В.Зубця, В.П.Ситника, П.Т.Саблука, С.А.Володіна, М.М.Гаврилюка, М.Ю.Коденської, П.М.Музики, В.М.Яценка та ін.

Мета даної статті полягає у з'ясуванні змісту економічних зрушень, які обумовлює ринковий характер розвитку наукового середовища, а також у висвітленні проблем організаційно-структурної перебудови науково-дослідної сфери в ринкових умовах.

Особливістю методологічного підходу автора є розгляд ринкової трансформації сфери науково-технічних розробок крізь призму дії об'єктивних закономірностей ринкової економіки, що знаходять свій вияв у свідомій діяльності суспільства.

Запровадження ринкових методів господарювання у науково-дослідній сфері вимагає дотримання ґрунтовних засад функціонування ринкової економіки. У ринковому середовищі "працює" в

першу чергу особистий інтерес підприємця, що є потужним стимулом досягнення поставлених цілей. Дії економічних суб'єктів, що будуються на їх матеріальній зацікавленості в результатах виробництва, набувають форми конкурентних стосунків або економічного співробітництва і обмежені лише нормами права та межами приватного володіння. Саме такі засади функціонування обумовлюють значне підвищення самостійності та економічної активності господарюючих суб'єктів. Ринковий механізм відрізняють імовірність, альтернативність отримуваних результатів, значний ступінь ризику руху капіталів.

Пам'ятаючи про фундаментальні основи ринкової економіки, можна виокремити існуючі та передбачити майбутні зрушення у сфері НТП, які відбуватимуться там внаслідок впровадження ринкових важелів регулювання. На нашу думку, до низки цих зрушень можна віднести:

- надання економічної самостійності науковим установам;
- розвиток науково-дослідної і дослідно-виробничої сфери в умовах конкуренції, і як наслідок — підвищення ступеня ризику підприємницької діяльності в інноваційній сфері;
- використання договірних відносин між структурами, що здійснюють науково-технічні розробки, просування наукових результатів на ринку та їх впровадження у виробництво;
- підвищення зацікавленості підприємств щодо прискорення запровадження наукових досягнень у виробництво; це в свою чергу прискорить оборот коштів, які вкладаються у наукові дослідження;
- введення ринкових обмежень щодо визначення кола наукових розробок; обиратимуться лише ті, що даватимуть належний економічний ефект, тобто окупатимуться з прибутком;
- прискорення процесу нагромадження капіталу, який залучається у науково-дослідну сферу, його концентрація, і створення на цій основі міцної фінансової бази для проведення наукових досліджень;
- використання різних джерел інвестування науково-технічних розробок (державних та недержавних), різноманітних ринко-

вих форм відшкодування витрат на їх здійснення (надання ліцензій на договірних засадах, роялті, рефінансування інноваційних комерційних банків тощо);

- включення механізму економічного стимулювання відповідних установ, організацій, підприємств з метою залучення їх до інноваційної діяльності;
- поглинання неконкурентних ланок науково-дослідної сфери і створення крупних бізнесових структур у сфері науки та дослідного виробництва.

Створення і відпрацювання ринкового механізму в науково-дослідній сфері вимагає комплексного розв'язання цілої низки проблем, пов'язаних з перебудовою умов функціонування її складових ланок. Зокрема, йдеться про такі проблеми, як:

- адаптація державних наукових установ до ринкових умов;
- формування недержавних науково-дослідних організацій;
- генерація принципово нових бізнес-провайдерських структур;
- пошук і використання нових форм ділових контактів між державними і приватними структурами, перетворення їх на єдиний організаційно-управлінський комплекс, покликаний міцно з'єднати усі ланки інноваційного циклу і гарантувати його цілісність;
- запровадження фінансово-економічного механізму, спроможного забезпечити постійне залучення і належне відшкодування коштів на наукові дослідження з урахуванням інтересів усіх учасників інноваційного процесу, перетворення цих коштів на інтелектуальний капітал;
- створення необхідної правової основи для руху науково-технічної продукції в ринковому середовищі, відпрацювання правового механізму захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Проаналізуємо основні напрями ринкових перетворень у науково-дослідній сфері, здійснені протягом останніх років.

З метою адаптації державних наукових установ до вимог ринкового середовища нині відбувається упорядкування наукової мережі та оптимізація дослідної сфери на ринкових засадах. Перш

за все мова йде про такі зміни:

- можливість здійснення НДДКР у децентралізованому порядку;
- запровадження розробки програм патентно-кон'юнктурних досліджень;
- спільне використання державних коштів і коштів приватних підприємницьких структур для фінансування науково-технічних розробок;
- відшкодування витрат на наукові дослідження на комерційній основі.

Завдяки цим зрушенням створюються необхідні умови для поширення підприємницької ініціативи у науковому середовищі. Крім цього відбувається організаційно-структурна перебудова наукових установ. Формуються нові структури (інститути, центри, відділи, ради тощо), які повинні створити належну наукову, методичну, організаційну базу для запровадження ринкових принципів функціонування науки, для прискореного розвитку ринку інновацій. Так, наприклад, у мережі УААН створено служби наукового менеджменту і маркетингу інновацій. Вони займаються комплексним вивченням інноваційного ринку, аналізом попиту і пропозиції, дослідженням цінового механізму, оцінкою умов конкуренції, прогнозуванням обсягів споживання інноваційної продукції і масштабів її розповсюдження тощо. В рамках УААН функціонує спеціалізована установа — Інститут інноваційного провайдингу, якому належить провідна роль у поєднанні науки і бізнесу, у доведенні наукомісткої продукції до споживача на комерційних засадах.

У складі УААН з 1998 року функціонують регіональні центри наукового забезпечення агропромислового виробництва, діяльність яких спрямована на прискорення запровадження наукових досягнень у процес виробництва. До складу таких регіональних центрів відносяться науково-дослідні інститути агропромислового виробництва, вищі навчальні заклади регіонального рівня, обласні державні сільськогосподарські дослідні станції, інші організації, що працюють на відповідній території і залучаються до виконання інноваційних програм. Регіональні центри займаються розробкою інноваційних проектів розвитку агроформувань, окремих галузей АПВ і регіонів, розповсюджують інформацію про сучасні наукові досягнення, надають науково-консультаційні послуги, методичну

допомогу товаровиробникам, які беруть участь в освоєнні наукових розробок. “Установи регіональних центрів співпрацюють нині з понад 5 тис. агроформувань. Щорічно ними впроваджуються в цих підприємствах більше тисячі наукових розробок” [4].

У нашій країні започатковано процес створення принципово нових бізнес-структур, яким належить місце провайдерів на ринку інноваційної продукції. Йдеться про підприємницькі структури, як правило, корпоративного типу, які встановлюють контакти між створювачами наукового продукту і його потенційними споживачами, сприяють укладанню угод між ними, обираючи при цьому оптимальний ринковий варіант просування інновацій з подальшим їх запровадженням у виробництво. Заради цього провайдери розробляють бізнес-проекти, залучають власні ресурси для їх виконання. За свої послуги провайдер одержує інноваційну ренту і розподіляє прибуток між усіма учасниками інноваційного циклу, з якими він взаємодіє на договірній основі.

Прикладом корпоративної провайдерської мережі в Україні є концерн “Віадук”, який об’єднує комерційні і виробничі структури і займається реалізацією інновацій на ринку генетичних ресурсів (елітного насіння, племінної продукції тощо).

З метою узгодження і координації інноваційної діяльності УААН і концерну “Віадук” створено спеціальну установу — Центр інтелектуальних технологій, основним призначенням якого є розробка новітніх технологій просування наукомісткого продукту на інноваційному ринку.

Зважаючи на досвід розвинутих країн світу, в Україні запроваджуються такі нові інтегровані форми інноваційного бізнесу, як технополіси, агропромислові наукові парки, технопарки, бізнес-інкубатори, інноваційні фонди тощо. Вони займаються апробацією результатів наукових розробок, сприяють їх широкомасштабному запровадженню у виробництво, створюють умови для розвитку дрібного венчурного бізнесу. Як правило, ці структури тісно співробітничать з державними науковими установами і служать прикладом налагодження ділового співробітництва між наукою і бізнесом. Крім того, їх капітал є джерелом додаткових інвестицій

для розробки та реалізації інноваційних проєктів. Нині в Україні діють 8 технопарків, 255 інноваційних фондів. У Києві та Київській області функціонують 12 бізнес-інкубаторів, в Одеській області – 9. 18 з 27 регіонів країни мають по 1-2 бізнес-інкубатори [5].

У 2001 році УААН, концерн “Віадук” і технопарк “Інститут монокристалів” створили агротехнополіс з виробництва і реалізації генетичних ресурсів. У складі агротехнополісу як виконавчі структури задіяні агротехнопарки (виконують функції провайдерів і операторів на інноваційному ринку), агротехноінкубатори (інтегровані виробники елітної продукції, її оригінатори і репродуктори), агроінноваційні фонди (акумують кошти для фінансування інноваційних проєктів), спеціалізовані агроконтрактні дома – дистрибутори інноваційного провайдера (здійснюють маркетингове дослідження ринку, контрактацію та реалізацію високотехнологічної сільськогосподарської продукції) [2].

Крім цих структур потреби суб’єктів інноваційного ринку обслуговують інформаційно-комунікативні, консалтингові, юридичні, освітні, фінансові установи, організації, підприємства, які утворюють інноваційну інфраструктуру.

Отже, ринковий механізм функціонування науково-дослідної сфери нині знаходиться на стадії формування. Закладаються інституційні, організаційно-економічні, правові основи його подальшого розвитку і удосконалення. Інноваційний процес у вітчизняній економіці і, зокрема, в аграрній сфері поступово підноситься на якісно новий щабель завдяки активній генерації підприємницьких структур ринкового типу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” від 16 січня 2003 року, № 433-IV // Голос України. – 2003.- 13 лютого. – С. 4-5.
2. Гуца І.О. Інноваційна політика держави в цукробуряковому підкомплексі України // Економіка АПК. – 2004. – № 6. – С. 86-90.
3. Зубець М.В., Володін С.А. Про стратегію утвердження інноваційної моделі розвитку аграрної економіки // Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 23-28.
4. Ситник В.П. Впровадження нових розробок у виробництво: стан і перспективи // Економіка АПК. – 2005. – № 2. – С. 3-7.
5. Федулова Л., Пашута М. Розвиток національної інноваційної системи України // Економіка України. – 2005. – № 4. – С. 35-47.